

նաց, որ հակառակ զգայմունքներէ ա-
խորժելի միութիւն մը կը կազմէ :

Իսաղուհներն ու ձեռքերը շարժման
մէջ են, որպէս զի կարենայ թօթափել
իր վրայէն այն հրէշանման օձերը՝ որ
պատած են զինքը, ու անոնց մահաբեր
ակռաներէն ազատել իր անդամները .
բայց միանգամայն յայտնի կ'ըլլայ, որ
անկարելի է անոնց յաղթել : Կուրծ-
քը ուռած է կրած ցաւերուն, իր ը-
րած ճգնաց, ու զգացած զօրովանքնե-
րուն ուժգնութենէն : Փորը կծկած
է իր մարմնոյն ցնցմունքներէն, որոնց
շարժմունքը կը տեսնուի ամէն անդա-
մաց վրայ՝ ինչուան ոտուրներուն ծայրե-
րը : Եւ սակայն բոլոր այս բաները՝
կերպարանքին աւելի գերազանցութի
կու տան . դուրս տնկուած ու ծփեալ
կուրծքը ազնուութիւն մը կու տայ ա-
նոր, աւելի վեհ կ'ընէ զայն, և առ-
արտաքս աւելի ուժով . ոտուրներուն
ու ձեռուրներուն կծկած ծայրերը կը
ցուցնեն որ թուլցած, ուժաթափ չէ
Եւրոպայ, ու իրեն դիմադրութիւն ը-
նելու կարողութեանը ապացոյց են :

Կը շարունակուի :

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

Լուդովիկոս ԺԶին վարքն ու մահը :
(Տես Հտ . ԺԵ . երես 377)

Եւրոպայ . Մալերայ երթալու վրայ
էր, հրաման եղաւ որ կարենայ թա-
գաւորին հետ առանձին խօսիլ . ան ա-
տեն թագաւորը զինքը իր ներքին սե-
նեակը տարաւ, ու դուռն ալ գոցելով՝
գրեթէ ժամ մը հետը խօսեցաւ : Թա-
գաւորը հետը ընկերացաւ ինչուան ել-
լելու դուռը, և յանձնեց որ իրիկունը
նորէն գայ, և իր վերջի վայրկեաննե-
րուն զինքը ձեռքէ չթողու : Եւ խուցը
դառնալու ատեն թագաւորը ըսաւ ին-
ձի . “Ի՞նչ բարի ծերունունցն ցաւը
վրաս շատ մեծ տպաւորութիւն ըրաւ :

Պ . Մալերային գալէն վերջը սաս-

տիկ տազնապի ու երկիւղի մը մէջ էի .
բայց հանդերձ այսու ամենայնիւ պատ-
րաստեցի ածիլելու հարկաւոր բաները :
Թագաւորը օձաւոր քսեց երեսին . ես
իր դիմացը ոտքի վրայ կեցեր էի՝ ձեռքս
կոնքը բռնած, և ուժ կու տայի ինձի
որ ցաւս դրսէն չյայտնեմ, որով չէի
համարձակեր աչքերս իմ տարաբախտ
տիրոջ վրայ դարձնելու . բայց դի-
պուածով մը աչքս վրան գնաց, և մէ-
կէն սկսայ լալ : Կարծես թէ միտքս ի-
մացաւ, իրեն ալ դոյնը նետեց . այս որ
տեսայ, ուժէ ինկած սկսան ծնկուրներս
կտրտիլ : Թագաւորը տեսնալով իմ այ-
լայլութիւնս, երկու ձեռքովը զիս ու-
ժով մը բռնեց, ու ցած ձայնով մը ը-
սաւ, (վասն զի ետեւիս կեցած զմեզ
կը դիտէին) . “Ի՛նչ չկայ, բան չկայ .
պէտք է աւելի ամուր բռնենք զմեզ :
Եւրոպայ իր այլայլութիւնը անցաւ, ու
հանդարտութեամբ մօրուքը ածիլեց .
և ես ալ իրեն օգնեցի հագուելու հա-
մար :

Թագաւորը խուցին մէջ մնաց, և
կարգաւոր ու քալելով անցուց ինչուան
կերակրոյ ատենը : Իրիկունը երբոր
տեսայ որ իր ներքին սենեակը կ'եր-
թար, ես ալ հետը ետեւէն գացի, ձեռ-
քնեւելով որ բան մը կ'ուզէ ինձմէ : —
“Եւրոպայ իմ դատաստանիս պատմու-
թիւնը”, ըսաւ ինձի թագաւորը : —
“Ի՛նչ, տէր իմարքայ, պատասխանեցի
ես իրեն, յուսանք որ դոնէ վճռոյն կա-
տարումը ուշացնեն, ինչպէս որ կը
կարծէ Պ . Տը Մալերայ : — “Ի՛նչաւ
բանի մը յոյս չունիմ, պատասխանեց
թագաւորը . բայց ինձի համար մեծ
ցաւ է տեսնալը որ () ուլէանի դուքսն ալ
իմ մահուանս կը փափաքի : Ի՛նչ ատեն
ծոյկն հանեց ու տուաւ ինձի Եւրոպայ
ատենին որոշմունքը : — “Եւրոպայ-
դը, ըսի ես, աս եղածներուն դէմ ձայ-
նը սկսեր է բարձրացնել . Տիւմուրիէ
Իսթրիա է, և կ'ըսուի որ իր զօրաց կար-
ծիքը հրամանքիդ կողմն է, հակառակ
հրամանքիդ դէմ եղած որոշմանը : Եւ
զովուրդը () ուլէանի դքսին բռնած ա-
նիրաւ ճամբուն դէմ զայրացած է . և

կրօնի դարձեալ թէ օտար տէրու-
թեանց ղեսպաններն ալ կ'ուզեն ազ-
գային ժողովքին ներկայանալ . վերջա-
պէս՝ աս ալ կ'ըսեն որ Վաշնակիցք սաս-
տիկ կը վախնան թէ մեծ խռովութիւն
մը կրնայ ելլալ քաղքին մէջ . —
“Շատ կը ցաւիմ, պատասխանեց թա-
գաւորը, թէ որ այդ բանդ հանդիպե-
լու ըլլայ . վասն զի նորանոր զոհերու
պատճառ կրնայ ըլլալ . ” Արջը վրայ
բերաւ . “Ահա հուրն է չեմ վախնար .
բայց առանց սոսկալու չեմ կրնար մտա-
ծել այն խեղճ վիճակին վրայ, որ իմ
մեռնելէս վերջը պիտի հանդիպի ըն-
տանեացս գլխուն, թագուհւոյն ու իմ
դժբաղդ որդիքներուս . . . և ո՞վ պիտի
օգնէ ան իմ հաւատարիմ ծառաներուս,
որ զիս բնաւ չթողուցին . և ո՞վ դար-
ձեալ պիտի օգնէ այն խեղճ ծերերուն,
որ իմ տուած ոչինչ թողակովս միայն
կ'ապրէին Երբեք թէ աչքիս առ-
ջեր կը տեսնամ թէ ինչպէս ժողովուր-
դը անտէրունչ մնացած ամէն խեղճու-
թեանց նշաւակ պիտի ըլլայ, իրարու
հակառակ կուսակցութեանց զոհ ըլլա-
լով . անօրէնութիւնը պիտի յաղթանա-
կէ, և Վաղղիա երկարատեւ կրից յուզ-
մունքներով տակնուվրայ պիտի ըլլայ . ”
Երբ կարճ շունչ մը առնելէն վերջը,
“Ո՞վ լստուած իմ, ըսաւ, այս է ու-
րեմն այն փոխարէնն որ կ'ընդունիմ իմ
ըրած այնչափ բարեքներուս տեղը .
Եթէ ձեռքէս եկածին չափ փոյթ չը-
րի Վաղղիոյ երջանկութեւ համար . ”
Եւ զուրցելով ձեռքս սիմեց, և իմ
ալ սաստիկ սիրտս ելլալով՝ արցունքնե-
րովս ձեռուրները թրջեցի . բայց պէտք
եղաւ որ զինքը նոյն վիճակին մէջ թող-
լով հեռանամ քովէն : Թագաւորը՝
Ալեքսանդր Սպասեց, բայց փուճ տեղը .
և իրիկունը ինձի ալ հարցուց թէ ար-
դեօք եկած էր . ես ալ պահապաննե-
րուն հարցուցի, որոնք չէ ըսին :

Արքայի օրը, ամսոյն 18^{ին}, թագա-
ւորը լուր մը չառնելով՝ Ալեքսանդր
վրայ, շատ անհանգիստ եղաւ : Վի-
պուածով հին բառեղծուածներու գրը-
քոյկ մը ձեռքը ինկած ըլլալով, թագա-

ւորը ասոր մէջէն բառեղծուած մը ա-
ռաջարկեց ինձի որ մեկնուի ինչը տամ .
բայց ես չկրցայ իմաստը հասնել . “Ի՞նչ
պէս չես կրնար գուշակել, ըսաւ ինձի
ինքը . իմ վիճակիս հանգամանացը
խիստ լաւ կերպով կը յարմարի . որով
հետեւ բառեղծուած իննշանակած բառն
է՝ զոհ կամ նահապետ . ” Եւ աստէն հրա-
մայեց ինձի՝ որ իր գրատան մէջ լինե-
ղիոյ պատմութեան ան հատորը փնտը-
ռեմ, որուն մէջ Երանոս Ե. թագաւո-
րին մահը կը գտնուէր . և առաւ կար-
դաց : Եւս աւթով իմացայ որ թագա-
ւորը Տաշարին մէջ կեցած միջոցը 250
հատոր գրուածք կարդացեր էր : Եւս
իրիկունը համարձակեցայ ըսելու իրեն՝
թէ ըստ ինքեան չեն կրնար արդիւնէլ որ
ինքը չտեսնուի իր փաստաբաններուն
հետ, և թէ առանց մասնաւոր հրո-
վարտակի աս բանս չէին կրնար ընել .
անոր համար աղէկ կ'ըլլար որ ասոր վը-
րայօք աղերսագիր մը տար : “Այա-
սենք ինչուան վաղն ալ . ” պատասխա-
նեց թագաւորը :

Ամսուն 19^{ին}, շաբաթ օրը, առտուան
ժամը իննին՝ Արքայ անունով քաղա-
քական վարչութեան պաշտօնեայ մը
ներս մտաւ, ձեռքը թուղթ մը բռնած .
իրեն հետ կար նաեւ աշտարակին պա-
հապանը, որուն անունն էր Արքայ, և
որուն ձեռքը կաղամար մը կար : Պաշ-
տօնեայն ըսաւ թագաւորին՝ որ եկած
էր իր կահարասիքն և ուրիշ բաները
ցուցակի վրայ առնելու . թագաւորը
զիս ան մարդուն հետ թողուց, և ինքը
պզտիկ աշտարակ ըսուածը քաշուեցաւ :
Եւ աստէն Արքայն մանրամասնաբար ա-
մէն բան ու ամէն տեղ աչքէ անցուց,
որպէս զի զէնք մը կամ ուրիշ կտրելու
գործիք մը պահուած չըլլայ կ'ըսէր թա-
գաւորին քով : Ազգեց բանալ նաեւ ան
պզտի սնտուկը, որուն մէջն էին թա-
գաւորին գրուածքները . թագաւորը
հարկադրեցաւ ամէն գլորոցներն ալ
բանալու, և մէջի թղթերը մէկիկ մէ-
կիկ ցուցնելու անոր : Եւ գլորոցներէն
մէկուն մէջ իրեք պզտի ծրարներ կայ-
ին, զորոնք նոյնպէս ուզեցին տեսնալ .

« Լսոնց մէջը ստակ կայ, ըսաւ Թա-
գաւորը, բայց իմն չէ. հապա Պ. Տը
Սալէրպինն է. ես հոս պահեր էի,
որպէս զի նորէն իրեն դարձնեմ », Եւ
Լս իրեք ծրարներուն մէջ ընդ ամէնը
3,000 Ֆրանգ կար ոսկիէ, և իւրաքան-
չիւրին վրայ գրած էր Թագաւորը ինք
իր ձեռքովը. Ա. Պ. Տը Սալէրպին :

Երբոր նոյն խուզարկութիւնը կ'ը-
նէին նաւ պզտի աշտարակին մէջն ալ,
Թագաւորը իր խուցը եկաւ՝ որպէս զի
տաքնայ. Սալէրպինն վառարանին դիմացը
կեցեր էր կռնակը կրակին տուած, և
զգեստովն ալ վառարանին դիմացը գո-
ցեր էր, անանկ որ Թագաւորը չէր կըր-
նար լսւ տաքնալ. երբոր աներես պա-
հապանը տեղէն չէր շարժեր, Թագաւո-
րը դժուարելով աս բանիս՝ ըսաւ որ
մէկդի քաշուի : Սալէրպին հեռացաւ ան-
կից. իսկ պաշտօնեաները լաւ մը փնտը-
ռելէն վերջը ելան գացին :

Կը շարունակուի :

ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

Ձինաց արդի կայսրը :

Որովհետեւ Ժամանակիս պարագա-
ները այնպէս մը կը ցուցնեն որ Թե-
րէս մօտահաս պատերազմ մը ծագի
քանի մը արեւմտեան պետութեանց ու
Ղինաստանու մէջ, կարեւոր կը համա-
րինք տեղեկութիւն մը տալ այդ բազ-
մամարդագոյն տէրութեան գլխաւորին
վրայ :

Ղինաստանու հիմնական կայսրը
Ֆահր-ը ցեղէն է : Լսյս ցեղին խանը՝
1644 տարւոյն Քնի արքունական ցեղին
յետին կայսրէն օգնութեան կանչուե-
լով, գնաց սպաննել տուաւ զանիկայ
Բեքինի Թագաւորական պալատին մէջ
և անկէ ետքը կայսերական իշխանու-
թիւնը մանձուրներուն անցաւ :

Լսյս նոր ցեղէն եօթը կայսր Թա-
գաւորեցին ինչուան հիմա, որոնցմէ
երկուքը իրենց երկարատեւ իշխանու-

թեամբը, իրենց հանճարովն, ու պե-
տութեան սահմանները ընդարձակելու
համար իրենց ըրած մեծամեծ պատե-
րազմներովը՝ պատմութեան էջերուն
մէջ նշանաւոր անուն մը ձգեցին. ա-
սոնցմէ առջինը կը կոչուի Վանկ-հի,
իսկ երկրորդը՝ Վիան-լունկ. և երկու-
քին անունն ալ շատ սիրելի են Ղի-
նաց :

Լորդի կայսրը երիտասարդ է. ծնած
է 1820 տարւոյն : Երպարանքին վրայ
ազնուականութիւն կը փայլի, երեսին
գոյնը սևորակ է, աչուքները քաղցրա-
հայեաց. շարժուածքը իր մօտաց հաս-
տատութիւնը կը ցուցնէ. միով բա-
նիւ՝ բոլոր իր անձին վրայ արքայական
մեծութեան հետ ընտիր չափաւորու-
թիւն մը միացած կը տեսնուի : Իսկ ան
պերճութիւնն որով ինքն ու իր հետե-
ւակիցները զարդարուած են, ախորժե-
լի զգացմունք մը կը բերէ մարդուս վը-
րայ. զգեստներուն հարստութիւնը,
ոսկենարօտ լանջանոցներն որ իր շրջա-
կաց սպաններուն կուրծքը կը պճնեն,
իր ոսկեքանդակ աթոռը քաղցրնողնե-
րուն ծիրանի զգեստը՝ որուն վրայ ոս-
կիէ աստղեր ցանուած են, իր գոհար-
ներով պատած գահաւորակը, ան ոս-
կեայ նիզակներն՝ որոնցմէ վագրերու
ու ընձառիւծներու ձէտեր կախուած
են, ան բազմաթիւ մետաքսէ դօշնե-
րը՝ որոնց վրայ հնգամագիլ վիշապ մը
կը ծածանի. և ասոնց հետ միացած՝
ան անուշահոտութիւններն որ զգեստ-
ներուն վրայէն չորս դին կը տարածուին,
և պղնձեայ անօթներու մէջէն դուրս
արձրկուած ազնիւ ծխանելեաց հաճոյ-
ական բուրմունքները. երկուքն Ուրդ-
արքունեաց բոլոր աս ճոխութիւնն ու
չքեղութիւնը, այդ արեւելեան հնագոյն
պետութեան կայսեր մոգական ու պատ-
կառելի մեծութիւն մը կու տան :

Երբոր 1850 տարւոյն փետրուարի
24ին արքունական աթոռը նստաւ առ
կայսրը, Հիւն-Քիւն, կամ ըստ հնչման
Բեքինի բնակչաց՝ Հիւն-Քիւն անունը
տուին անոր, որ կը նշանակէ՝ Լեռնի ա-
ստուծութիւն : Իրեն հայրը, որ կը կոչ-